

Tevessül Hakkındaki Hadîslerin Tahriçleri – 13. Bölüm

6. HADÎSİN TAHRİCİ [1. KISIM >>>](#) [2. KISIM >>>](#)

FASL

Teşeyyu Sebebiyle Hakkında Konuşanlara Gelince...

Cûzecânî gib... O, “Ahvâlü’r-Ricâl”de (sh:65) “Mâildir (haktan uzaklaşmıştır)” dedi. Cûzecânî nasıbîlikle tanınan, onunla şöhret bulan biri idi. Kitabı önümüzde durmakta ve bunu göstermektedir. O kadar ki, Hâfız, el-Lisân’ın mukaddimesinde (1/16) şöyle demiştir:

“Mutehassis kişi, Ebû İshâk el-Cûzecânî’nin Kûfelileri ayıplamasına dikkatle bakar ve düşünürse şaşılacak şey görecektir. Bu, nâsıbîlikteki inhirâfının (kaymış ve sapıtmışlığının) şiddetli oluşu ve Kûfelilerin Şîîliğe kaymakla şöhret bulması yüzünden idi.”

Üstelik Cûzecânî’nin bu sözü -akıl kıtlığı ve düşüklüğüne rağmen- hakîkatte Atıyyetü’l-Avfî’yi tevsîktir. Çünkü O, Avfî’nin hadîsinde bir şey bulamayınca ve adam Şîî bir Kûfeli olunca, teşeyyuundan başka onu zikredeceği bir şey bulamadı ve “mâildir” dedi. Cûzecânî bir şey bulsaydı Kûfeliler’e olan şiddetli düşmanlığı sebebiyle onu göstermede koşuştururdu.[\[1\]](#)

Nâsıbîler (Ali ve Ehl-i Beyt radıyallahu anhum’a buğzedenler) Nebi (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimizin Ali (Radıyallahu anhu) Efendimize söylediği “Seni ancak bir mü’min sever ve sana ancak bir münafık buğzeder” sözüyle cerh edilmişlerdir. O halde elini Nâsıbîlerin cerhinden çek ki selamette olasın. Cerhe evlâ olanlar kesinlikle onlardır.

Tenbîh:

Ukaylî, “ed-Duafâ”da (3/359) Sâlim el-Murâdî’den şöyle dediğini nakletti: “Atıyyetü’l-Avfî müteşeyyi bir adamdı” Zehebî de “el-Mîzân”da (3/79) el-Murâdî’nin sözünü nakletti. Halbuki bu kesinlikle cerh ifade etmeyen bir sözdür. Murâdî Abdul-Vâhid el-Kûfî olup ne hâfızlardandı ne de kişinin cerh ve tadilde sözleri yanında duracağı tenkîdçilerdendi. Atıyyetü’l-Avfî gibi O da bir Şîîdir. Hatta Atıyyetü’l-Avfî onun şeylerindendir. O yüzden o, Atıyyetü’l-Avfî’yi tenkidden cidden uzaktır.

Bu tenbîhi Şeyh Hammâd el-Ensârî’ye, Sâlim el-Murâdî’yi, “Tuhfetü’l-Kârî fi’r-Reddî Ale’l-Ğumârî” isimli risâlesinde (sh:64) Atıyyetü’l-Avfî’nin zayıf olduğunu söyleyen tenkîdçilerden saydığı için bir takıp olarak getirdim.

Bu sözü iki yönden hatâdır:

Birincisi: Sâlim el-Murâdî tenkîdçilerden değildi; aksine o, sadece Atıyye hakkındaki bir sözü hikâye etmektedir.

İkincisi: Şubhe yoktur ki onun sözünün cerh ile hiçbir alakası yoktur. O halde Şeyh Hammâd el-Ensârî onu Atıyye’yi nasıl cerhedenlerden sayabilir?!... Sanki Şeyh Hammâd el-Ensârî Atıyye’yi cerhedenleri hiç düşünmeden toplamayı murad ediyor.

“Et-Tehzîb”de yer aldığı gibi (7/226) Sâcî’nin Atıyye hakkındaki “Hüccet değildir; Ali (Radıyallahu anhu)’yi herkesten öne geçiriyordu” sözü de böyledir. Çünkü Sâcî Basralı idi. Basralılarda da Nâsıbîlik çok idi.

Hâfız, “el-Lisân”da (4/439) “Nâsıbîlik Basralıların bir çoğunda bilinen bir şeydir”; et-Tehzîb’de de (7/413) “Onlar teşeyyu edenler hakkında ifrata kaçıyorlardı; çünkü onlar Osmancılardı” dedi.

Sâcî (rahimehullahi teâlâ) şiddetli ve katı biriydi; o yüzden Kûfelileri cerhinin iyi incelenmesi lazımdır. Zîrâ o, bazen kişiyi -burada Atıyyetü’l-Avfî’de olduğu gibi- mezhebi sebebiyle cerheder. Çünkü onun hakkında “Hüccet değildir” dedikten sonra sözünün sebebini açıkladı ve “Ali’yi herkesten öne geçiriyordu” dedi.[\[2\]](#)

Adam Şîî olunca Ali (Radıyallahu anhu)’yi herkesten öne geçirir. O yüzden kavli sebebiyle muhâlif katında cerhedilmesi lâzımdır. Üstelik teşeyyu ve başka sebeblerle ceh merdûttur ve ona iltifat edilmez. O halde itibar, râvînin mezhebine değil doğruluğundadır. Şîîlerden, Nâsıbîlerden, Hâricîlerden ve başkalarından nice râvîler vardır ki hadîsleri Buhârî’nin ve Müslim’in sahîhlerinde rivâyet edilmiştir ve iş bunun üzerinde yerleşmiştir.[\[3\]](#) Atıyye’yi cerhetmelerini artıran sebeblerden biri de O’nun Ali İbnu Ebî Tâlib aleyhisselâm’ı[\[4\]](#) sevmesidir. O kadar ki Nâsıbîler ona Ali’ye sövmeyi teklif ettiler ve o bundan kaçındı. Bunun onun sevabı sayılması gerekirdi; lâkin Nâsıbîlerin katılığı ve saldırganlığı vardır.

İbnu Sa’d “et-Tabakât”ta şöyle dedi:

Atıyye, İbnu’l-Eş’as ile çıktı. Haccac, Muhammed İbnu’l-Kâsim’e, Ali’ye sövmeyi teklif etmesini ve yapmazsa dört yüz kamçı ile onu dövmesini ve sakalını kesmesini yazdı. O da onu çağırdı ama sövmekten kaçındı. O da Haccac’ın hükmünü Onda yerine getirdi. (Bitti)

Adamın sağlamlığına ve Ali (kerremellehu vechehû)’yi (ve radıyallahu anhu’yu) sevmesine bak. Sahîh olarak gelmiştir ki Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) Ali (Radıyallahu anhu)’ye “Seni ancak bir mü’min sever ve sana ancak bir münafık buğzeder” buyurmuştur. Mezheplerine hizmet edecek kâideler uydu-ran Nâsıbîlerden Allah’a sığınırız. Rabbinin hakkı içün bana söyle: Cerhedilmeye en çok lââyık olan kimdir?!.. Hiçbir şek yoktur ki, münafık Nâsıbî’dir cerh edile(cek ola)n ve rezîl olan..

Fasl

Reddedilen Rivâyetleri Sebebiyle Hakkında Konuşanlara Gelince...

Atıyye’nin hal tercemesini yazması esnasında bunu açıkça söyleyeni bulamadım... Ancak şu kadar var ki, İbnu Adıyy onun “el-Kâmil”deki (5/2207) tercemesinde bir hadîs getirmiştir ki; o hadisla açıkça söylemeyip işâret ettiği idiâsını teyid edecek bir delil ortaya koymuştur.

İbnu Adiyy, şöyle demiştir:

Bize, Ebu'l-Alâ Muhammed İbnu Ahmed el-Kûfî, Mısır'da rivâyet etti. O, bize Muhammed İbnu's-Sabbâh ed-Dûlâbî rivâyet etti (dedi). O, bize İbrâhîm İbnu Mûsâ İbni Rezîn -ki o İsmâil el-Mueddeb'dir- rivâyet etti (dedi). O, bize yüz yirmi senesinde Atıyyetü'l-Avfî, Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyallahu anhu)'den şöyle dediğini rivâyet etti dedi:

Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

"İlliyyûn ehlini, altlarında (kendilerinden aşağı mertebelerde) bulunanlar, kesinlikle sizin ufukta parlayan kevkebi (gök cismini, burada "güneş") gördüğünüz gibi görürler; şüphesiz ki Ebû Bekr ve Ömer (radıyallahu anhuma) onlardandır."

Ben derim ki; Ebû Saîd el-Hudrî hadîsinin aslı Buhârî'de ve Müslim'dedir; (El-Feth:6/230), Müslim (4/2177) ve lafzı şudur:

"Şubhesiz ki, cennet ehli üzerlerindeki köşklerde bulunanları, aralarındaki bir üstünlük sebebiyle doğu veya batı ufkundaki parlayan kevkebi gördükleri gibi görürler."

Dediler ki; oralar nebîlerin yerleridir, oralara başkaları ulaşamaz (mı?)

O da "Evet, canım elinde olana yemin ederim ki evet, Allah'a îmân eden ve resûlleri tasdîk eden adamlardır" buyurdu.

Bunu, Ahmed, el-Müsned'de (3/27,50,93), Fedâilü's-Sahâbe (1/49), Ebû Dâvûd (4/48), Tirmizî (Tühfe:10/141-142), İbnu Mâce (1/37), Humeydî (2/333), Abd İbnu Humeyd, el-Muntehab (sh:170), Ebû Yalâ el-Mavsılî (2/369,400) İbnu Ebî Âsım, Es-Sünne (2/616), Hayseme İbnu Süleymân el-Atrablusî, Fedâil cüzünde (sh:200), Ali İbnu Ca'd (2011-2028 benzer ve yakın lafızlarla), Ebû Saîd el-Hudrî (Radıyallahu anhu)'den İbnu Adiyy'in rivâyet ettiği ile merfû' olarak rivâyet ettiler.

Sanki İbnu Adiyy, Atıyyetü'l-Avfî'ye (**وإن أبا بكر وعمر منهم وأنما**)/"Ebû Bekr ve Ömer (radıyallahu anhu'mâ) onlardandır ve o ikisi buna ehillerdir" ilâvesini, hadîsin aslı Sahîhayn'de yukarıda geçtiği gibi olması sebebiyle inkâr ediyor.

Derim ki;

Bu ziyadenin aslı sâbittir ve onu rivâyet etmekte Atıyyetü'l-Avfî tek kalmamıştır.

Onu Ahmed, El-Müsned'de (3/26) ve Fedâilü's-Sahâbe'de (1/69), Ebû Ya'lâ, Müsned'inde (2/416), Mucâlid, Ebû'l-Veddâk, Ebû Saîd el-Hudrî yolundan merfû olarak riâyet ettiler. Mucâlid'de cerh kelâmı var ise de O,na sikalardan birçokları mütabeat ettiler. Ebû'l-Veddâk da sika bir tâbiîdir.

Sözü geçen ziyadenin sabit olmasından sonra, Atıyyetü'l-Avfî'nin bu babda cerhedilmesi bir delile muhtacdır.

Sonra bir başka hadîs var.

Buhârî'nin et-Târîhu'l-Kebîr ismiyle basılmış olan eserinde (sh:124) şu ibare var:

Ahmed, Abdu'l-Melik'in Atıyye'den, o da Ebû Saîd el-Hudrî (Radiyallahu anhu)'den Nebi (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'nin "Size sekaleyni bıraktım" [\[5\]](#) dediğine dair rivâyet ettiği hadîsinde "Kûfelilerin bu hadîsleri münker (rivâyet)lerdir" dedi. (Bitti.)

Ben derim ki;

"Nekâret"ın / münkerliğin birtakım manaları vardır:

Bir tanesi: Şâzz'ın eş manalıdır.

İkincisi: Zayıf râvînin kendinden daha sağlam olana muhâlefeti.

Üçüncüsü: Teferrüdünü kaldıramayacak zayıf bir ravinin teferrüdü.

Dördüncüsü: lafızlarının zayıflığı yanında metnin usule muhalif olması.

Beşincisi: Herhangi bir şekilde de olsa mutlak teferrüd.

Birincisine gelince... O şazz'a muradif olmasıdır. Atıyyetü'l-Avfî ne bir metinde ne de bir isnadda hiçbir kimseye muhalefet etmedi.

İkincisinin cevabı: O da birincisi gibidir.

Üçüncünün cevâbı: Hadîs ferd değildir; o yüzden ona uymaz.

Dördüncüsünün cevabı... O burada tamamen yoktur. O yüzden onunla başkası arasında tearuz yoktur. Aksine ilim ifade eden bir haberdir.

Beşincisinin cevabı... Bu Atıyye tarafından Ebû saîd el-Hudrî'den yapılan mutlak teferrüddür. Ahmed İbnu Hanbel (rahimehullahu teâlâ)'ın sözü işte buna yorulmalıdır.

FASL

Ebû Zür'a'nın "Kûfelidir; leyyindir" sözü ile EbûHâtım er-Râzî'nin "zayıftır; hadîsi yazılır" sözü...

Bu, söz tefsir edilmeyen ve açıklanmayan müphem cerhlerdendir. Hadîs usûlü kaidelerinde de yerleşmiş bir kâide olduğu ve üzerinde amel yerleştiği gibi bu cerh reddedilir; ve nitekim bunun karşılığında Atıyye hakkında gelen ta'dîl alınır. Lâkin bu noktanın iki şeyden boş kalmaması lâzımdır:

Birincisi: Sözü geçen cerhin en alası, râvîde tadil bulunmadığı vakit, yalnız onunla, hadîsi mu'teber olmayacağı tâlif bir ravi seviyesine düşürüleceği şiddetli cerhlerden değildir; aksine o, -hadislerini hâfızların sahih kabul edeceği ve Sahîh'te rivayet edilen- birçok ravinin boş kalmadığı hafif bir cerhtir.

İkincisi: Bu müfesser olmayan cerh, hakikatinde (Atıyye'nin) onların yüzünden haksızlığa uğradığı iki işe, Şiileşmek'e ve tedlis'e dönmektedir.

Hâfız "Netâicü'l-Efkâr"da (1/271) şöyle demiştir: "Atıyye'nin zayıflığı, sa-dece, teşeyyu' ve tedlis taraflarından gelmektedir." (Bitti.)

Atıyye hakkında nakledilen teşeyyu' ve tedlis üzerinde önceden konuşmuştuk.

Geriye -ileride inşallah geleceği üzere- Ebû Hâtim er-Râzî'den Atıyye için tevsik kaldığını bilmen kaldı.

FASL

İbnu Adiyy'in el-Kâmil'deki (5/2007) "0, zayıf olmasına rağmen hadîsi yazılır" sözüne diyeceğimize gelince... İbnu Adiyy, Atıyye'yi tanıtırken aşağıdaki hususlara itimad etti:

1-İbnu Ebî Meryem'in Yahyâ İbnu Maîn'den Atıyyetü'l-Avfî hakkında "Zayıftır; lâkin hadîsi yazılır" dediğine dâir olan rivâyeti.

2-Kelbî'nin Atıyye'nin kendisini tedlis ettiğine dair olan hikâye sebebiyle Ahmed'in, Sevrî'nin ve Hüseyim'in "zayıftır" hükmünü vermesi.

3-Cûzecânî'nin "Mâildir/eğrilmiştir" sözü...

4-Atıyye'ye âit zikrettiği ve yukarıda hakkında sözlerimiz geçen hadis... Şurası açıktır ki İbnu Adiyy son üç şeyden hiçbirisyle ikna olmadı ve İbnu Ebî Meryem rivayetindeki Yahyâ İbnu Maîn'in "Zayıftır; lâkin hadîsi yazılır" sözüne razı oldu... Böylece Yahyâ İbnu Maîn'in sözüne uydu. Hatta ibaresini nakletti ve tercemeyi "Zayıf olmasına rağmen hadîsi yazılır" sözüyle bitirdi.

İbnu Adiyy'in (son) üç şeyle ikna olmadığı doğru olanın ta kendisidir. Zîrâ Ahmed'in, Sevrî'nin ve Hüseyim'in (Atıyye'yi) zayıf bulmaları tedlis hika-yesine dönmektedir; ki o, Muhammed İbnu's-Sâib el-Kelbî bu hikayeyi rivâyette tek kaldığı için sahih değildir ve onun zayıflıktaki hali maruftur.

Cûzecânî'nin sözünün işini bitirmiştik. Bu sözü geçen hadis adam hakkında cerh sayılamaz. Şüphe yok ki, Atıyye'nin bu hadis sebebiyle zayıf bulunması atılacak bir teannut (ne şekilde olursa olsun haklı gelme çabası) sayılır. Bu sebeble geriye ancak Yahyâ İbnu Maîn'in sözüne itimad etmesi kalmaktadır. 0 yüzden o; bir tâbidir; dilersen mukalliddir de söyle(yebilirsin.)

Bu bilinince... İbnu Adiyy'in Atıyye hakkında itimat ettiği bu İbnu Ebî Mer-yem'in rivâyeti, İbnu Maîn'den gelen ve Atıyye'nin sika olduğunu bildiren diğer rivâyetlerin önünde mercûh, tercîh edilmeyen bir rivayettir. İbnu Adiyy'in dayandığı şey mercûh olunca (ona dayalı olarak söylediği) sözü de öyle olur. Artık iyi düşün... Allah'tır doğruyu bilen...

SONRAKİ BÖLÜMDE ALTINCI HADÎSİN TAHRİCİ DEVAM EDİYOR

[1]Mısdâ' el-Muarkıb'in "Tehzîbu't-Tehzîb"teki tercemesinde Hâfız İbnu Hacer, "Bu zata 'muarkıb' ancak Haccâc veya Bişr İbnu Mervân'ın 0'na Alî radiyallahu

anhu'ya sövmesini söylediği, O'nun da bunu yapmaması sebebiyle bacağını kestiği için denildi" dedi. Müslim'in ve Kütüb-i Sitte'den diğer dört Sünen sahibinin râvîlerindendir. 'İclî O'nun sika olduğunu söyledi. Buna rağmen Cûzecânî O'nun hakkında "Ahvâlü'r-Ricâl"de (249) "Sapık ve yoldan çıkmış biriydi" dedi. Allah aşkına bana söyle: Burada cerhe daha lââyık olan kimdir?!..

[2]Bu, Sahabî'den bir çok sayıda kinsenin mezhebidir. İbnu Abdil-Berr onları el-İstîâb'da, Ali aleyhisselâm'ın tercemesi esnasında zikretti. Ama Ebû Cuhayfe'nin de içinde bulunduğu bir topluluğu kaçırdı, zikretmedi. Onun "Üsdü'l-Ğâbe"deki tercemesine bak. Eğer tahkık dersen, Asrın Hâfız Seyyid Ahmed el-Ğumârî' rahimehullahu teâlâ'nın "el-Burhânu'l-Celî fî Tahkîkî İntisâbi's-Sûfiyyeti İlâ Alî ev İmâmi'l-Ârifîn" isimli kitâbına yapış; onda nâdir tahkîkler, nükteler ve fâideler vardır; Mısırdaki basılmıştır.

[3]Bid'atçının rivâyetinin kabul edilmesine dâir söylenen söz için Hâfız Seyyid Ahmed İbnu's-sıddîk el-Ğumârî rahimehullahu teâlâ'nın "Fethu'l-Meliki'l-Aliyyi Bi Sıhhati Hadîsi Bâbu Medîneti'l-İlmi Aliyyu" isimli kitabına bak; onda başka yerde bulunamayabilecek fâideler ve münâkaşalar vardır.

[4]Ehl-i Beyt'e selam önceki âlimlerin husûsan da muhaddislerin âdetidir. Allah teâlâ (**سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ**) "İlyâslara (İlyâs ve âilesine) selâm olsun", [Başka bir kırâette de (**سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ**) "Yâsîn'in âline (ehline, âilesine) selâm olsun"] buyurdu. Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem efendimizin âli (âilesi) kendilerine selâm verilmeye daha lââyıktır. "Beşâretü'l-Mü'min Bi Tashîhi Hadîsi İttekû Firâsete'l-Mü'min" cüzünde bu hususta bazı nakiller zikrettim. Onlar çoktan azdır. O halde Nâsıbîlerin ve onlardan tesirlenenlerin muşâğabelerine (bir çeşit demagojilerine) iltifat etme, bakma.

[5] Bu mütevatir bir hadistir.